

ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства спостерігається тенденція до реформування освітньої системи, ведеться пошук нових моделей організації навчально-виховного процесу, що спрямовані на якісно нові взаємини та форми співпраці. Саме особистість вчителя має володіти певними професійними компетентностями, інноваційним мисленням, критичним баченням різних ситуацій та водночас характеризуватися позитивною «Я» концепцією. Ці професійні пріоритети спонукають педагога до творчого саморозкриття, справедливої вимогливості і тактовного ставлення до батьків, учнів, колег, а також практичні вміння вирішувати нестандартні ситуації, конфлікти, шкільні негаразди тощо. Вище зазначене, дозволяє нам стверджувати про педагогічний такт, що є запорукою високого професійного рівня культури педагога.

Зокрема, педагогічний такт — це значно складніше за звичайний такт. Педагогічна енциклопедія визначає педагогічний такт як міру у системі спілкування з дітьми, уміння обрати вірний підхід у системі виховних відношень [3].

Педагогічний такт сучасного вчителя – це не що інше, як педагогічна майстерність «набути педагогічного такту без педагогічної майстерності неможливо. Педагогічний такт не засвоюється способом заучування, запам'ятовування чи тренування. Він є наслідком творчості вчителя, показником гнучкості його розуму». [1, с. 8].

Педагогічний такт – це завжди творчість і пошук для підвищення професійної культури, щоденне навчання педагога. «І, зрозуміло, якщо є бажання навчатися, то вчитель постійно буде працювати над підвищенням рівня своєї професійної компетентності, щоб у результаті досягти вершин педагогічної майстерності і стати справжнім творчим майстром своєї справи» [2, с. 16].

У психолого-педагогічній літературі питання педагогічного такту висвітлювали такі вчені, як І. Синиця, В. І. Страхов, В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші вчені.

Так, І. Синиця розглядав «такт» як почуття міри, вміння поводитися, дотримуватися правил пристойності. Це форма людських взаємовідносин. «Почуття міри, уміння тримати себе у колективі зветься тактом; такт – необхідна умова успішного спілкування між людьми, складова частина їх культурної поведінки» [4, с. 3].

Проте він розділяв загальний і педагогічний такт, застерігав проти спрощеного розуміння педагогічного такту: «Педагогічний – це не просте означення, яке додається до звичайного такту, щоб показати, що педагогічний такт – це тільки запровадження у взаєминах з учнями звичайного такту» [5, с. 11].

І. Синиця підкреслював, що «Педагогічний такт у широкому розумінні – це спеціальне професійне уміння вчителя, за допомогою якого він у кожному конкретному випадку застосовує щодо учнів найефективніший за певних обставин засіб виховного впливу» [5, с. 31].

І. Страхов стверджував, що педагогічний такт є одним із важливих проявів педагогічної майстерності, що проявляється у системі взаємин учителя та учнів; сприяє встановленню ділового й емоційного контакту між учителем і учнями. Як наголошує учений важливе значення має співвідношення різних його якостей, ступінь інтенсивності їх проявів і зміни кожного з них у відповідності з конкретним педагогічним завданням і об'єктивними особливостями конкретного випадку [7, с. 8].

Педагогічний такт у розумінні В. Сухомлинського передбачає здатність учителя поставити себе на місце учня, бачити себе в учневі та учня в собі [8].

На думку К. Ушинського педагогічний такт – це особливе застосування такту психологічного, а психологічний – це «не що інше, як більш чи менш темне, напівсвідоме зібрання спогадів, різноманітних психічних актів, пережитих нами самими» [9, с. 43]. Педагог виокремлює педагогічний такт як ознаку педагогічної майстерності, підкреслюючи, що саме від його наявності залежить і якість навчально-виховної роботи, і стан взаємин учителя з учнями, і авторитет педагога в «очах» вихованців та їхніх батьків.

Таким чином, ми погоджуємося з міркуваннями К. Д. Ушинського, що педагогічний такт є складовою професійної майстерності вчителя, психологічним інструментом впливу на підростаючу особистість, а також є необхідною умовою для здійснення особистісно-орієнтованого підходу.

Ряд праць учених дають підстави констатувати, що *педагогічний такт* – це почуття міри у застосуванні педагогічного впливу на учнів, коли оптимально враховуються соціальні (не втратити добрих взаємин) та педагогічні (досягти прогресивних змін, тобто розвитку учнів) наслідки; *педагогічний такт* – одна з форм педагогічної моралі; *педагогічний такт* – форма активної морально-педагогічної творчості вчителя, в якій злиті воедино моральна свідомість і дія; *педагогічний такт* – невід'ємна ознака педагогічної майстерності [4, 6, 8, 9].

Ми вважаємо, що для тактовної людини характерне бажання в усьому діяти так, щоб принести найбільше добра і радості іншим людям. Тактовна людина «делікатна» у взаємовідносинах з іншими людьми, намагається вести себе в колективі так, щоб ні своїм зовнішнім виглядом, ні необережним словом не зіпсувати настроїв навколишнім.

З нашої точки зору, варто відмітити, що існує певна залежність між психічним станом педагога, з одного боку, та його здібністю бути тактовним під час уроку – з іншого. Це свідчить про те, що вчитель має вміти керувати своїми емоціями, оскільки емоційна збудливість ускладнює встановлення контакту з учнями і викликає порушення такту, а емоційне похвалення та спокійна рівноваженість допомагають налагодити сприятливі передумови для педагогічного такту.

Думаємо, що тактовний вчитель розмовляє з учнями спокійно та переконливо, поважаючи їх гідність, враховуючи вікові та індивідуальні особливості, ставить обґрунтовані вимоги, добирає оптимальні засоби педагогічного впливу на них. Також тактовність допомагає педагогу успішно вирішувати нестандартні професійні і життєві ситуації, що в свою чергу допомагає уникнути конфліктів, які деструктивно впливають на взаємовідносини вчителя і учня, вчителя і батьків, вчителя і колег по роботі. Здійснивши правильний вибір тактики спілкування педагог здатний управляти не лише своєю поведінкою, але і регулювати навчально-виховний процес. Усвідомлюючи відповідальність за виконання своїх професійних обов'язків, вчитель, перш за все має бути вимогливим до себе, та водночас до учнів і батьків.

Висновки. Отже, педагогічний такт як структурний компонент педагогічної культури, є основою, яка регулює систему складних взаємовідносин учителя в освітньому процесі та визначає його власне «Я», прагнення до самовдосконалення, саморозвитку тощо.

Так професійна компетентність, культура і педагогічний такт ґрунтуються на відповідальному ставленні до професійної діяльності, бажанні систематично підвищувати свій професійний рівень, прагненні досягти успіхів, здобувати авторитет і повагу в учнівському та педагогічному колективах.

Література

1. Білоус І. Професійна етика вчителя / І. Білоус // Завуч. – 2017. – № 5. – с. 8–15.
2. Козак Л. Формування життєвих навичок конкурентоспроможного педагога / Л. Козак // Завуч. 2017. – № 3. – с. 11–20.
3. Педагогическая энциклопедия. – М. : Владос, 2003. – 456 с.
4. Синиця І. О. Педагогічний такт у вихованні дітей в сім'ї / І. О. Синиця. – К.: Радянська школа, 1956. – 35 с.
5. Синиця І. О. З чого починається педагогічна майстерність / І. О. Синиця. – К.: Радянська школа, 1972. – 167 с.
6. Синиця І. О. Про педагогічний такт учителя / І. О. Синиця. – К.: Радянська школа, 1963. – 188 с.
7. Страхов И. В. Психология педагогического такта / И. В. Страхов. – Саратов : Саратов. ун-т, 1966. – 280 с.
8. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям. – К.: Освіта, 1988. – 254 с.
9. Ушинский К. Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології / К. Д. Ушинский // Вибрані педагогічні твори : В 2-х т. –Т. 1. Пер.з рос. / Редкол.: В. М. Столетов та інші. – К.: Радянська школа, 1983. – С. 198–471.

УДК 371.671: 378-054.7

Джус О. В.

ПІДРУЧНИКОТВОРЕННЯ У ВИЩІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ

Чергова хвиля еміграції українства за межі рідної землі, відкритість кордонів зумовлює актуалізацію питання професійної підготовки молоді, зокрема підручникотворення як її засобу, в українській діаспорі. Цю проблему досліджували Т. Антонюк, Г. Бигар, М. Євтух, О. Пономаревський, С. Романюк та ін. Разом з тим, вони, здебільшого, зосереджували свою увагу на підготовці підручників для початкової та середньої шкіл в українській діаспорі, що й зумовило вибір теми наукової розвідки.

Найбільш інтенсивно українська науково-методична думка в діаспорі розвивалася у час функціонування високих українських професійних освітніх інституцій у державах Заходу. Зміст і структура українських підручників, посібників, курсів лекцій у діаспорі були зумовлені здобутками українства в галузі освіти на рідній землі, в державах осідку студентської молоді, особливостями суспільно-культурного життя українських громад у країнах нового поселення та усвідомленням призначення українства у західному світі.

Зусиллями визначних представників української освітньої справи закордоння вже на початку 1920-х рр. були закладені основи функціонування в позаукраїнському європейському просторі історичної (М. Грушевський, Д. Дорошенко, В. Липинський, С. Наріжний, О. Шульгин); соціологічної (Н. Григоріїв, В. Старосольський, М. Шаповал), філософської (І. Мірчук, Д. Чижевський), філологічної (А. Артимович, Л. Білецький, В. Винниченко, О. Колесса, Л. Мосендз, О. Олесь, Г. Омельченко, В. Сімович, С. Смаль-Стоцький), психологічної (О. Іванов), економічної (К. Безкровний, М. Добриловський, К. Коберський, О. Мицюк, В. Тимошенко), математичної (О. Вілінський, В. Дяконенко, С. Романовський), фізичної (М. Галаган); біологічної (В. Гармашів, Ю. Русов), хімічної (І. Горбачевський, С. Комарецький), геодезичної (Л. Грабина), астрономічної (Ф. Гула); географічної (С. Рудницький, М. Дольницький, В. Кубійович), агрономічної (В. Доманицький, П. Дубрівний, К. Осауленко, В. Чередиїв) наук; бібліографії та бібліотечної справи (Л. Бачинський, П. Зленко, С. Сірополко); релігієзнавства (О. Лотоцький, І. Огієнко),